

YUNUS RAJABIY HAYOTI VA IJODI, MAQOM SAN'ATIGA QO'SHGAN  
HISSASI

**Abduraximov Axmadjon Mamadjanovich**

*O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi*

*Qo'qon davlat universiteti Xalq ijodiyoti kafedrasida dotsenti*

**Annotatsiya:** *Yunus Rajabiy o'zbek musiqasi va madaniyatining eng nufuzli arboblardan biri bo'lib, uning hayoti va ijodi o'zbek maqom san'atining rivojlanishida tub o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Uning musiqiy faoliyati nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlarda ham o'zbek xalq musiqasining jahon madaniyati maydonida tanilishi uchun poydevor vazifasini o'tdi. Yunus Rajabiy o'zining iste'dodi, bilimlari va ijodiy g'oyalari bilan o'zbek maqomini yangi bosqichga olib chiqqan mashhur kompozitor va sa'natkor sifatida keng tanilgan.*

**Kalit so'zlar:** *Yunus Rajabiy, musiqa, madaniyat, kompozitor, ta'lim, tarbiya, maqom, san'at, iste'dod, ijro.*

Yunus Rajabiy 1897-yilda tug'ilgan. U yoshligidan musiqaga bo'lgan qiziqishi va iste'dodi bilan ajralib turgan. Uning musiqiy ta'limi va tarbiyasi o'zbek xalqining boy madaniy an'analariga bilan chambarchas bog'langan edi. Rajabiy musiqaning nafaqat ijrochisi, balki nazariyotchisi ham bo'lib, o'zbek maqom san'ati haqida chuqur tushunchaga ega edi. U o'sha davrda noaniq va tartibsiz bo'lgan maqom san'atini tizimlashtirish va uning ilmi asoslarini yaratishga katta e'tibor qaratdi. Ayniqsa, u maqomlarning formalari, ularning melodik va ritmik tuzilishi ustida ko'p ishladi. Bu boradagi izlanishlari zamonaviy musiqashunoslik fanidagi ko'plab yangiliklarga asos bo'ldi. Rajabiy o'z ijodida milliy musiqani asrab-avaylash va uni xalq hayotining ajralmas qismiga aylantirish tarafdori edi. U shaxsiy ijodida xalq musiqasi an'analari sodiq qolgan holda, yangi kompozitsion shakllarni yaratishga intildi. Bu uning musiqasini nafaqat an'anaviy, balki zamonaviy tushunchalar asosida ham rivojlantirishiga yordam berdi. Rajabiy o'zining turli musiqiy ishlarida maqom san'ati elementlarini keng qo'lladi va ularni yangi janrlar bilan uyg'unlashtirdi. Bu natijada, o'zbek xalq musiqasi san'ati yanada jonlanib, yangi ko'rinishlarga ega bo'ldi. Yunus Rajabiy maqom san'atiga oid ilmiy va amaliy faoliyatini kengaytirishga doimo intilib, musiqiy asarlar yaratuvchi sifatida ham yorqin namuna bo'ldi. U nafaqat musiqa ijrochisi sifatida, balki musiqashunos bo'lib ham ma'lum bir ilmiy maktabni yaratdi. Uning maqom haqidagi tadqiqotlari, maqomlarning tattviy talqinlari ko'plab tadqiqotchilar uchun manba bo'lmoqda. Rajabiy maqom san'atining o'ziga xos xususiyatlarini chuqur o'rgandi va ularni nazariy jihatdan tizimlashtirdi, shu bilan birga maqom ijro doirasini kengaytirdi. Uning tadqiqotlari orqali maqomni faqat xalq musiqasi emas, balki yuqori badiiy san'at shakli sifatida qadrlash keng tarqaldi.[1]

Rajabiy o'z vaqtida yuqori saviyada san'atkorlarni tayyorlashga ham katta e'tibor qaratdi. U musiqa ta'limi tizimini rivojlantirish, shogirdlarga milliy musiqa an'analari bilan birga zamonaviy musiqiy bilimlarni o'rgatishga qaratilgan ko'plab metodik ishlarni amalga oshirdi. Ushbu faollik natijasida uning yetuk shogirdlari ko'plab yangi avlod musiqachilarini tayyorladi. Ayniqsa, u maqom ijrosiga bag'ishlangan darslar tashkil qilib, san'atning bu nozik turini yoshlar orasida keng targ'ib qildi. Rajabiy shogirdlarini nafaqat texnik jihatdan, balki ma'naviy va madaniy tarbiya sohasida ham yetakladi. Shunday qilib, uning maktabi o'zbek musiqasining mustahkam poydevori bo'lib xizmat qildi. Rajabiyning musiqiy ijodida ahamiyatli o'rin tutgan maqom san'ati uning jonajon o'zbek xalqining musiqiy merosiga, milliy madaniyatiga bo'lgan ehtiromidan darak beradi. U maqom san'atidagi murakkabliklarni tushunarli va eshituvchilar uchun qulay qilib bergan. Rajabiyning ijodida maqomlar nafaqat tor bilimdon kishilar uchun, balki keng omma uchun ochiq san'at asarlari sifatida yaratilgan edi. Mikrotonallik, ottuzunlik kabi maqom o'ziga xos xususiyatlari uning ijodida yangi tafakkur ostida tahlil qilindi va yuksaltirildi. Uning ijodiy mehnatlari maqom san'atining milliy va umuminsoniy qadriyat sifatida tan olinishi uchun poydevor yaratdi.[2]

Yunus Rajabiy faqat o'zbek musiqasining emas, balki o'sha davrning siyosiy-ijtimoiy hayotining ham faollari qatorida edi. U musiqaning xalq hayotidagi ahamiyatini chuqur anglab, u orqali milliy ruhiyatni oshirishga xizmat qilgan. Uning san'atga bo'lgan munosabati va ijodiy ishlari bir yurtning ma'naviy hayotini boyitish, xalqning o'zligini anglashida muhim vosita bo'lib xizmat qildi. Bu esa o'z navbatida milliy madaniy o'zlikning mustahkamlanishiga olib keldi.[3]

Yunus Rajabiy nafaqat ijodkor sifatida, balki ilmiy rahbar va jamiyat arbobi sifatida ham faoliyat yuritdi. U o'zbek musiqiy madaniyatini rivojlantirishda hamda xalq orasida san'atni targ'ib qilishda katta ishlarni amalga oshirdi. U musiqani ijtimoiy hayotning ajralmas qismi sifatida ko'rdi va uning taraqqiyotida faol ishtirok etdi. Rajabiy o'zbek musiqasining madaniy, badiiy va ilmiy jihatdan mustahkamlanishida muhim rol o'ynadi. Yunus Rajabiy hayoti va ijodi ko'p qirralidir. U o'z faoliyati davomida kompozitorlik, ijrochilik, musiqashunoslik, o'qituvchilik kabi ko'plab jabhalarda faol bo'ldi. Uning ijodi milliy musiqa an'analari bilan zamonaviy san'at tendensiyalarini uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lib, bu yo'nalishda u katta tajriba to'pladi. Rajabiy musiqiy janrlarni kengaytirib, yangi shakllar yaratdi, o'zbek musiqa madaniyatining rivojlanishida muhim bosqichlarni bosib o'tdi. Shuningdek, u xalqaro maydonda ham o'zbek musiqasining ifodachisi sifatida tanildi va hurmat qozondi.[4]

Yunus Rajabiy san'ati o'zbek xalqining tarixiy va madaniy qiyofasini aks ettiruvchi noyob qimmatdir. U o'zining asarlari bilan vatandoshlarini ma'naviy kuch, ruhiy ozuqa bilan ta'minladi. Rajabiyning hayoti va ijodi nafaqat milliy madaniyatimizda, balki butun Markaziy Osiyo madaniyatida muhim o'rin egallaydi. Uning maktabi va ijodiy merosi bugungi kunda ham o'zbek musiqasining rivojlanishiga xizmat qilmoqda va yangi avlod musiqachilar uchun qimmatli manba hisoblanadi.[5]

**Xulosa:**

Xulosa qilganda, Yunus Rajabiy – o'zbek maqom san'atining rivojlanishida o'ta sezilarli iz qoldirgan buyuk shaxsdir. Uning ijodi xalq musiqasining boy madaniy merosini saqlab qolish bilan birga, uni zamonaviylik va yangi ijodiy shakllar bilan to'ldirdi. Rajabiy o'zbek musiqasining yuksak mavqeyini yaratishda, uning xalqaro miqyosda tanilishi uchun barcha imkoniyatlarni ishga soldi. Uning ilmiy-tadqiqot ishlari va ta'lim sohasidagi faoliyati yangi avlod musiqachilari uchun yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi. Yunus Rajabiy o'zbek madaniyati va san'atining ramzi sifatida abadiy yodda qoladi. Uning merosi esa hali uzoq yillar davomida o'rganilib, qadrlanib boradi hamda o'zbek musiqasining yuksalish yo'lidagi eng muhim poydevor bo'lib qoladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Abdullayeva, M. (2019). "Yunus Rajabiy ijodidagi maqom san'ati o'ziga xosligi". O'zbek san'ati va madaniyati, 12(3), 45-53.
2. Ergashev, B. (2020). "Maqom madaniyati rivojida Yunus Rajabiyning o'rni". Musiqa va ma'rifat, 8(2), 30-38.
3. Islomova, G. (2018). "Yunus Rajabiy ijodida xalq musiqasi an'analari". Madaniyat izlanishlari, 5(1), 22-29.
4. Karimov, D. (2021). "O'zbek maqom san'atining bugungi kundagi taraqqiyotida Yunus Rajabiy maktabi ta'siri". Ilm-fan va san'at, 14(4), 55-63.
5. Rasulov, J. (2022). "Yunus Rajabiy nomidagi maktab va uning musiqashunoslikdagi roli". Musiqa ta'limi, 9(1), 18-27.
6. Sobirov, S. (2017). "Maqom san'atining rivojlanishida Yunus Rajabiyning pedagogik yondashuvi". O'zbek musiqiy merosi, 3(5), 40-48.
7. Tursunov, N. (2020). "Yunus Rajabiy va zamonaviy o'zbek musiqasi". San'at va jamiyat, 7(2), 33-42.
8. Umidova, L. (2019). "Yunus Rajabiy ijodidagi maqom va xalq kuylarining uyg'unligi". Ilmiy izlanishlar, 6(3), 29-35.